

razen nekterih miši, še najmanj 150 kebrov. Sedaj pa vsak sam lahko preračuni, koliko škode si naredi, kdor eno samo sovo umori. (Kon. prih.)

Usmilite se ubozih tičev pod prostim nebom!

Tako na debelo je snega padlo krog in krog, da tiči nikjer ne najdejo hrane (živeža).

Dolžnost človeku je tedaj, da skrbi za-nje, da ne poginejo glada. Tiči so veliki dobrotniki sadnim vrtom, ker oni obirajo gosenice z dreves, zato niso na veliko korist samo sadjerejcem, temuč tudi vsem ljudem, ki sadje radi uživajo.

Naj bi tedaj vsaka hiša po kmetih in po mestih napravila ubogim tičkom vsaki dan mizo na pripravnem prostoru, kjer se nekoliko snega odmeče in kamor se vrže nekoliko zrn prosa ali družega žita, drobtinice kruha, kuhanega krompirja, korenja ali repe, in marsikaj družega, kar se v hiši zavrže, tičem pa, ki zrnje zobljejo ali tudi druge reči jedó, je zaželeno hrana.

Ako jim tako vsak dan pogrnete mizo, dokler debela odeja snega pokriva zemljo, privadili se bodo brž k vam, glada ne bodo poginili, ampak bodo vam stoterno povrnili spomladi in poleti, kar ste jim čez zimo dali.

In še posebno vam, gospodje učitelji po deželi, se ponuja zdaj lepa praktična prilika, v srce šolske mladine vtisniti milosrčnost do velikih dobrotnikov kmetijstva! Storite vsi to, in deželi ohranite na tisoče mernikov sladkega sadja!

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

Naravoznanstvo mi je bilo od nekdanj priljubljeno. Da sem se iz teh svojih študij namenil narodu našemu povedati to, kar sem o kačah sam opazil ali izvedel od priprostega ljudstva, vzrok je ta, ker čutim potrebo, da vsakdo kaj več izve od kač, kakor to, kar je le memogredé slišal.

To storiti mi je zdaj mogoče, ker sem v preteklih 36 letih mnogo hodil po našem okraju, ki je precej velik in meji na Hrvaško in Primorsko, in kjer se nahaja veliko kač, in med njim tudi veliko gadov.

V novomeškem okraju, ki obsega celo Dolensko, je precej gorko; vasi so navadno obrnjene proti solncu, dobre prsti je le na površji tenka skorjica, tako, da le vino, borovnice in lešniki dobro obrodijo, ali kako drugo malo grmičje. Po naših krajih najdeš veliko skalnatih ali peščenih gor, malo pa studencev, tako, da je zemlja zelo suha. Le proti jugu obdajajo naš okraj, posebno Novomesto, Gorjanci; zato v našem kraju vino dobro obrodí, pa ravno to, kar vinu pripomore, je tudi vzrok, da se pri nas gadjé zelo množí, katerih se po pravici bojijo ljudje in živina. Toplota našega kraja, pa tudi revščina našega ljudstva ste vzrok, da ljudje ne hodijo le doma bôsi, ampak gredó bôsi tudi na polje, v vinograd, na pašo ali kamor si bodi. Prav lahko se toraj primeri, da človeka piči kak gad, posebno pa pri obdelovanju polja, pri delu v vinogradih, na travnikih, pri nabiranju jagod in družega sadja, pri nabiranju praproti, ki jo rabijo za steljo, na paši, na lovu in pri taci in enacih opravilih.

Vendar ni samo človek v nevarnosti, kajti gad ne prizanesa tudi ubogi živali ne, in ne redkokrat pogine od gada pičen vol, krava, tele, prešič, ovca, koza, pes, mačka ali bodi-si tudi ktera koli hoče druga žival. Kónj po skalnatih krajih (kjer ravno gadjé živijo) celó nič

nimajo, ker jih rabiti ne morejo, in to je vzrok, da gad le malokdaj konja vgrize. — Meseca oktobra leta 1868. je gad vola tako vgriznil, da se je že pet minut pozneje mrtev na tla zgrudil.

Gad je toraj človeku in živali zelo nevarna žival in sicer tem nevarnejša, čem stareji je človek, ktere ga gad vgrizne, — ako se to zgodi poleti in okrog poludneva, o vročem in suhem vremenu, kedar ni nikakoršne sapice; vrh tega je rana hujša na bolj občutljivem delu telesa ali pa če gad zadene žilo. Rana je potem tudi tem nevarnejša, čem več ravno imenovanih pogoj se združi in tem prej zgrabi ga tudi smrt. Če je kača ravno popred, predno je koga vgriznila, žrla, rana neki ni tako ali pa še celó skoraj nič nevarna. To je zato, ker takrat že izteče strup, kedar grize in je svoj plen. Strup kača s plenom vred požre, toraj pride strup v kačji želodec, kjer ne škoduje kači samo clo nič, ampak ji še celó koristi, ker želodec lože prekuha, kar bi sicer ne mogel, ker je slab in obstoji iz tenkih kožic. Strup je toraj kačjemu želodcu potreben. Želodec nestrupenih kač je sicer onemu strupenih čisto podoben, vendar mu ni treba strupa, ker nestrupene kače žró le mehke, lahko prekuhljive stvari, kakor na priliko gosenice, črve, ogrce, mrčese, kobilice, grile, kebre itd.

Kačji strup smeš brez vse škode pojesti, ničesa ti ne bo, če imaš le zdrav drob, če nimaš namreč rane. To nam kaže tudi to, ker gadom ne škoduje, če tudi strup iz svojih zob požro in tudi to, da smeš izlizati rano. Če imaš pa, bodi-si v ustih ali v katerem drugem delu telesa, po katerem mora strup v želodec in naprej, kako rano ali ugnjido, si zavdan, ako strup poješ. Kedar strupena kača svoj plen požre, miruje, ker nima v zobeh dosti strupa in si ne more pomagati, tako dolgo, da se zopet dosti strupa nabere.

Če gad gada vgrizne, to ogrizenemu ravno toliko škoduje, kakor ogrizenemu človeku, zato beži gad pred gadom in zato nahajaš gade le posamesno.

Da je strup naših gadov za onim primorskih, laških in dalmatinskih najhujši celega avstrijskega cesarstva, to je res in se nikakor ne dá tajiti iz že od začetka naštetih vzrokov.

Da je gadom, kakor brž ko ne vsim drugim kačam, mrzel, močvirnat, moker kraj zelo škodljiv, kaže nam že to, da kače živijo le po suhih, visocih, peščenih ali skalnatih, proti solncu obrnjenih, toraj gorkih krajih. Kedar je nebo pooblačno, ali kedar dežuje, kedar je veterno-megleno in mrzlo, poskrijejo se kače po svojih luknjah, kjer tako dolgo ostanejo, da jih privabi solnce na dan. Zato po gozdih ne nahajamo ravno veliko kač, celó malo pa jih je po gostih temnih gozdih, kjer je hladno. V gozd kača le včasih pribeži, kedar se jej je treba bati svojega najhujšega sovražnika — ježa, ki jej streže po življenji in jo, kedar jo vjame, ali sam požre ali svojim mladim nese.

Najraje leže kače na velicem od solnca gretem kamenji ali na suhih drevesnih deblih. Tukaj leže zvite, tako da jih živali ne morejo kmalu zapaziti, ker so precej enake barve s kamenjem in ker prav mirno ležijo. Živali toraj ne vidijo svojih sovražnikov popred, dokler se jim prav ne približajo, tako, da ne morejo več bežati in jih one lahko napadejo.

Lastnosti vseh, posebno strupenih kač opazovati, grozno je za človeka, in, razen za ježa, sploh za vsako žival; kačje telo že samo po sebi je zoperno videti, pa tudi vsako kačje vedenje budí v nas strah in grozo.

(Dalje prihodnjič.)

mraz polovico jajčic pokončala, in da so le tretji del ostalih babic smrečjega prejca, in vsaka tih babic naj čez leto le 120 jajčic zleže, tedaj bi imeli mali ptički v prihodnjem letu ne več nego 120 milijonov gosenic pobrati. Ako pa, dragi bralec, pomoriš 10 parov senic, tedaj ti tudi 120 milijonov škodljivih gosenic drevje pokončuje!

Konečno naj spregovorim še besedico o sitnem in jako zaničevanem vrabcu. En par vrabcev, da svojih mladiče (3 do 7) čez teden preživí, potrebuje 2000 gosenic, in ker navadno v letu 2- do 3krat godí, ter svoje mladiče skozi pet tednov z živežem preskrbuje, tedaj za samo dvoje gnjezd potrebuje 20.000 gosenic. Išče pa posebno rad gosenic glogovega belina, kosmatega prejca in kebrov. Kedar ima prvič gnjezdo, gre z vojsko na kebrovo gosenco, pri drugem pa na glogovega belina. Dvajset vrabcev potrebuje tedaj pri dveh gnjezdih 400.000 gosenic, ako ne vštejemo še k temu teh, ki jih med tem še mladiči prvega gnjezda pozobljejo. Mislimo si, da jih pogine polovica iz raznih vzrokov, iz druge polovice pa da se spomladi izležejo babice, od katerih bi bil tretji del keabri, polovica glogovi belin in ostanek pa kosmati prejci; iz skušnje vemo, da zleže ena kebrova babica okoli 400, glogovega belina 200, kosmatega prejca pa okoli 300 jajčic, tedaj bi vse to skupaj zneslo

30.000 kebrov	×	400 jajčic,	to je 12 milijonov
50.000 glog. belinov	×	200	" " 10 "
20.000 kosm. prejc.	×	300	" " 6 "

skupaj tedaj 28 milijonov jajčic, iz katerih bi se prihodnjo spomlad izlezele gosnice, ki bi naše sadeže pokončevale.

Ako preštejemo sedaj število gosenic, ktere so ostale pri življenju zato, ker smo le tako malo — 66 ptičev — pomorili, zavzamemo se nad strašnim številom, tako da skoraj svojim očem verjeti ne moremo.

1 kukavica,	ostalo je kosmatih prejcev	17,260.000
1 sova,	" " "	540.000
2 para žoln,	" " zimskih pedic	180.000
10 parov senic,	" " smrečjih prejcev	12,000.000
20 parov vrabcev	" " kebrov	12,000.000
20 " "	" " glog. belinov	10,000.000
20 " "	" " kosmatih prejcev	6,000.000

66 ptičev skupaj 165,980.000

Pri vsem tem velikem številu pa še ni všteti živež za stare!

Naj tedaj sleherni pomisli, kako neizrečeno škodo si napravlja on, kdor nedolžne ptiče neusmiljeno preganja in morí! Naj bi tedaj v vsaki vasi in fari pred vsem drugim duhovni, učitelji, župani in stariši vse storili, da se ptičjemu lovu v okom pride, ter da skoraj opusté nečimurni lenuhi in nevedni otroci to, človeštvo tako sramotivno početje! Sleherni naj na vse kriplje na to dela, da se nova postava v tem obziru natančno spolnuje! Mogoče, da se marsikteremu kratkovidnežu in hudobnežu posamesna škoda le prav majhna vidi, — al le pomislimo, kako neizmerno velika je, ako gledamo na cele dežele!

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Znamenja, ki niso lastna nobeni drugi stvari, razun kačam, so sledeča: 1) Dolg, po zemlji se plazeč, proti

repu zmirom tanjši kačji život; 2) mrzlota života, ktero žival ohrani v najtoplejših krajih in v najgorkejših časih; 3) da tihotapno lazi po zemlji, zmirom na napad pripravljena; 4) kakor dve električni iskri bliščeče se oči; 5) da žival v-se skrije oči, tako, da je široka glava s tankim vratom podobna mrtvaške glavi; 6) vedno iz gobca moleči razklani jezik, kakoršnega nima nobena druga nam znana žival; 7) siva ali črnkasta barva, ktero videti se človek nehote skoraj zmirom smrti spominja; 8) lastnost, da oklene vsako živo stvar s svojim dolгим in mrzlim životom; 9) da prebiva v ozkih, globokih in temnih luknjah, po skalah in starem zidovji, po pustih, samotnih, strašnih krajih, kamor le redkokrat kak človek pride; 10) kačam lastni, moščjaku (pižmu) podobni duh, ktereга takrat posebno čutimo, kedar je več kač skupaj; kačji duh je včasih tako hud, da jame po njem posebno stare ljudi glava boleti, ali jim še celó hudo pride; majhni otroci dobé po njem božjast, materične žene pa ta duh še celó omami; 11) naglo premikanje, ki stori, da se človeku, ki premikajočo se kačo gleda, rado v glavi zvrtili, ali ga celó omoti in k tem pripomore tudi hudi kačji duh. Majhine živalce, kakor na pr. krte, miši, podgane, žabe, tiče in druge enake živali to tako omoti, da jih kača precej dobí, kar tudi ljudstvo v mnenji, da kači imenovane živalce v žrelo zlezejo, potrjuje; 13) da kače ne morejo dati od sebe nobenega glasú, kar je tudi vzrok, da se dostikrat popred ne zapazi, predno se stopi na njo ali pa se je kako drugače ne dotaknemo. Pravijo, da gad „žvižga“; al to je laž, ki se je med ljudstvom ohranila ter gre od roda do roda. Opazujmo gadje žrelo le prav pazljivo in videli bomo, da ustnici niste pripravi za žvižganje, ker ste na kosti napeti in ju gad toraj ne more dosti premakniti, še manj pa skleniti; 14) strašno je videti gada, kedar požira svoj plen, in ako ga bodeš gledal, vstali ti bodo lasje pokonci, kajti uboga živalca, ki je tako nesrečna, da pride gadu v pest, se vije v njegovem žrelu po četrť ure ali pa še dalj časa in da bi se iz njega izvila, raztegne ga tako, da je gadova glava po trikrat debelejša videti, kakor je v resnici. Al gad drži živalco trdno v svojem žrelu, ter jo zmoči in prepreže s slino, bodi-si, da jej sapo zapre, ter jo tako že v svojem žrelu umorí, ali pa zato, da bi se spolznila po ozkih delih gadjega života.

To so vzroki, iz katerih se ljudje in živali tako zeló bojijo kač in jih sovražijo, — to so vzroki, zavoljo katerih ljudje te živali preganjajo, — to so vzroki, iz katerih se druge živali tako zeló kač bojijo. Ljudje vendar preganjajo vse kače sploh, a ne pomislijo, koliko nam te živalce koristijo. Zadnji čas je, ljudstvo podučiti tako ali tako, da naj ne preganja ubozih živalcev tako strašno, sicer bi moglo to človeštvu še zeló škodovati.

(Dal. prih.)

Národne stvari.

Slovenci.

Spisal dr. Vinko Fereri Klun.

Posvečeno velikim posestnikom kranjskim.

(Dalje.)

V arhivnih spisih deželnih stanov kranjskih sem najdel, da se je prvo naseljenje Uskokov na Kranjskem vže med 1530. in 1537. letom vršilo. To naseljevanje, o katerem smo ravnokar govorili, je bilo vže drugo. Iz teh arhivnih spisov sem povzel še sledeče. V začetku so Uskoki sami sebi izbirali kapetana. Potem je pa car avstrijski iz njih srede nadkapetana imenoval. Po ukazu, danem v Beču 15. novembra 1570. leta je bil

storiš. Tako z mjiлом namazana trta je vsaj za dva meseca obvarovana zajčjega zoba; če pa zima ni vlažna, tudi za celo zimo. Zajec se tako namazane trte nikdar ne loti. Diglas zagotavlja, da že mnogo let se zajec ni dotaknil njegovega nograda, kjer so bile trte z mjiłom namazane, trte njegovih sosedov pa so zelo trpele. — Ker je to sredstvo tudi dober kup, zato svetujemo vinorejcu: idite in storite tudi tako!

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

• Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Nestrupene kače, dobro vedé, da niso zmožne se dovolj braniti drugi živali ali pa človeku, ki jih preganja, nimajo toliko poguma, da bi se preganjavcu v bran stavile; zato bežijo, kolikor le morejo. Nimamo dokaza nobenega, da bi se bila kedaj kaka nestrupena kača človeku zoperstavila, veliko manj pa še, da bi bila koga napadla, kajti kače se ravno tako ali pa še bolj ljudi bojijo kakor ljudje kač. Nestrupene kače, ktere se braniti ne morejo, ogibljejo se vsacega boja, strupene pa se ne le ne ogibljejo, marveč še svoje sovražnike napadajo. Če je človek dovolj pogumen, to je, da se ne prestraši preveč, in če je uren in ne preblizo strašni živali, reši se lahko, da beži. Skočiti mora v stran, vendar pa mora zmerom gledati, kam skoči kača, da ga ne vjame, kajti če popred skočiš, skoči gad za tabo, in ne ubežiš mu. Ako si se s trikratnim skokom umaknil, nisi v nevarnosti več, ker se gad utruji in ne skoči več.

Če si je grozovita žival kako stvar izbrala, zviže zadnji del svojega života v zavitke; iz srede njihove molí sprednji del života z glavo kvišku, ter se tako pripravlja na skok. Strašna velikanka pa, kedar je lačna in vidi človeka ali kako žival se jej bližati, spleza na dosti močno drevo, se okoli njega ovije z zadnjim delom života, sprednjega ravno od drevesa molí, ter tako ostane tako dolgo, dokler ne pride nesrečna žival blizo do nje. Ko je žival prav blizo, skoči grozovita kača na-njo, ter se okoli nje ovije in jo z vso močjo stisne tako, da mora kmalu poginiti. Potem jo požre.

Čudno, a vendar gotovo, pa dozda malo znano je to, da gadjé nezmožnih, ki se sami sebe ne zavedajo, ali taci, ki niso dovelj močni, kakor so, na pr. dojenčki, starčki, bolniki, pijani in blazni (nôri) ljudje, ne napadajo in ne pičijo, dasiravno bi jim bilo to prav lahko mogoče. Znano je namreč, da po naših krajih nosijo matere svoje otroke v zibelki na polje, v vinograd, na travnik, v gozd in na vse druge kraje, kjerkoli imajo opravke, in da jih daleč po cele ure same pusté, in vendar se nikoli še ni slišalo, da bi jih bil gad pičil. Starčki in bolniki ležé po več ur pod milim nebom na golih tleh, od zemlje pričakovaje moči in gorkote. Kako lahko bi tacega človeka gad vgriznil, a vendar ni nikoli kaj tacega slišati. Pijani, ki se vračajo iz svojih vinogradov in hramov, tavajo in padajo po nevarnih krajih, ondi zaspijo, dokler se zopet trezni ne izbudé, in o njih se ni še slišalo, da bi jih bil gad pičil. Neumni ljudje se po več dni po imenovanih krajih klatijo, večkrat tudi gade sami zalezujejo in lovijo, a vendar tudi ni slišati, da bi bil gad kterikrat tacega človeka vgrizel.

Ne manj čudno je dalje tudi to, da kače izmed vseh živali godbo najbolj ljubijo. To so gotovo že tudi naši predniki vedeli, ker že davno je pri nas po

kmetih navada, da si najraje take pastirje izbirajo, ki znajo piskati vsaj na kako piščalko; pogostoma so toraj po kranjskih vaséh pastirji bili dosluženi vojaki. Kedar si najamejo kmetje pastirja, mu zmerom tudi vелеvajo, naj na paši piska. In to zato, da bi živino s piskanjem obvaroval gadov, ki bi utegnili na spašniku biti. Da godba kače — rekel bi — nekako omami, je resnica, ker nihče ne pomni, da bi bil kedaj v kacem takem kraju, kjer je navada, da mora pastir piskati znati, že kak gad kako živinče na paši vgrizel, kar se vendar drugače pogostoma zgodi. Kače izlezejo sicer iz svojih lukinj in skrivališč, ter se zberó po cele kupe, kedar godbo slišijo, vendar ne zato, da bi koga ogrizle, temuč zato, da bi se razveseljevale, kar tudi mirno storijo. Vse to nam kaže, da kače godbo neizrečeno ljubijo, in kedar jo poslušajo, ne napadejo ne človeka ne živali. Najboljši dokaz bode temu vendar-le sledeča dogodba: Na Laškem je še dandanes navada, da zdravniki svojim jetičnim bolnikom zapisujejo gade, ktere ondi v lekarnici dobijo, da si skuhamo tečno juho, ki jim je dobro zdravilo. Zato imajo na Laškem po lekarnah zmiraj žive gade v omarah z dratom prepreženih. Kedar zdravnik bolniku gada zapiše, odseka lekar gadu že precej v lekarni glavo, ter dá čok bolniku. — V neki lekarni bila je toraj tudi z gadi napolnjena omara, in sicer ravno pred sobo lekarskega pomočnika. Nekega pomladanskega jutra zapazi pomočnik v svoji sobi, ker je njena vrata poprejšnji večer odprta pustil, vse gade. Zlezli so bili namreč iz omare skozi odprta vrata v njegovo sobo. To ga tako prestraši, da si ne vé pomoči; vzel je vendar svoje gosli in je začel gosti. Na veliko veselje je videl, da mu gadjé ničesa ne storijo, marveč le glave kvišku molé in mirno godbo poslušajo. Ta trenutek prestrašeni pomočnik porabi in beži vedno še na goslih igraje. In tako se mu je posrečilo, da je nepoškodovan ubežal. (Dal. prih.)

Starozgodovinske stvari.

Nekoliko dokazov za slovanstvo starodavnih Venetov.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Dalje.)

Iz teh vrstic vidimo, da venetski in akvilejski Belen, Belin je imel svoje veže in svoj duhovniški red*) tudi po Galiji, da je Attius veljal za pokolenika tega duhovniškega reda; al ker so Galli svoje duhovnike imenovali Druide, je Avsonij rabil galsko poznamenovanje duhovnikov, vendar pravi, da se duhovniki Belino-Apollonovi velijo Patere, tedaj nominat. sing. patera, primeri zastran sufiksa staroslov. imen: Višera, Šembera, Mančera, Padera, celó Patera.

Belin, Belen toraj nikdar ni bilo keltiško božanstvo, ampak venetsko-noriško slovansko; tudi keltščina nima nobene takošne besede, ktera bi tako naravnost izraževala lastnost božanstva, nego slovenščina.

Vse prisiljene razlage Diefenbachove iz novih keltiških narečij, na priliko, beli, tumultus, vastatio, bela, bala, lupus, mustela martes, belec, Bachstelze, tudi „sacerdos“, dalje Mucharjeva: belain, jeklo, železo, — so vse nenaravne.

*) Avsonij tudi govori o „Beleni aedituus“, toraj o službeniku tempeljskem, kteri je nad vežo pazil; škoda, da ni zapisal, kakošen je imel naslov. Ime mu je bilo Phaebicius, tedaj sopet po Belino-Apollonovem častji. Pis.

To bi bil poglavitni obris sredstev, katerih bi se imelo čbelorejsko društvo poslužiti. Da niso edina, razume se samo po sebi, kajti okoliščine časa in druge razmere prinesejo marsikaj seboj, kar se ne more naprej vedeti in obravnavati.

Za tega del naj to zadostuje s hrepenečo željo, naši čbelorejci naj bi slabotno mojo misel prevdariti blagovolili, in po natančnem prevdarku po isti poti, to je po „Novicah“ svoje mnenje razodeli.

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Vredno je tudi, da omenim, da ob času kužnih bolezni, kedar so namreč kolera ali legar (tifus) ali škrlatnica ali kozé ali kaka druga kužna bolezen, ni videti nobenega gada, in akoravno imam sicer med svojimi bolniki vsako leto vsaj enega, včasih pa tudi še več od gadov ogrizenih, ob času kužne bolezni pa nisem še nikoli tudi ne enega tacega bolnika imel. Mogoče toraj, da skaženi zrak tudi gadom škoduje.

Poleti, to je, meseca rožnika, malega in vélicege srpana so gadje in njihov strup najhujši, in ravno te tri mesece največ od gadov pičenih najdeš, ker gadje te tri mesece skoraj samo zunaj živé in ob tem času tudi kmetje s svojo živino na polji delajo. Samo ob sebi pa je razumljivo, da v drugih mesecih leta tudi nismo varni gadov. Že meseca velicega travna pa tudi malega travna se je pripetilo, da je pičil gad človeka ali kako žival; to pa nam napoveduje zgodnje in vroče poletje, kakor nam tudi to, če se gadje prikazujejo še meseca kimovca ali vinotoka, naznanja, da ne bo v tem letu hude zime. To se je popolnoma vresničilo leta 1868/69., kajti v drugi polovici meseca vinotoka (oktobra) je, kakor sem že od kraja omenil, pri Loki gad vgriznil vola, ki se je malo minut pozneje mrtev na tla zgrudil.

Nekega leta sem zdravil še celó v drugi polovici meseca svečana človeka, kterege je gad vgriznil, kar se je tako-le zgodilo: Nek grajščak je na kraji, kjer so bile razvaline poprejšnjega hrama, si sozidati hotel nov vinsk hram. Da bi ga popred dozidal, veleval je ostalo kamenje nekdanjega hrama že meseca svečana odpeljati. Ko so kamenje starega zidovja odpeljavali, našli so delalci globoko v zemlji, v luknji podzidja, gadje ležišče. Delalci se posvetujejo, kaj bi bilo storiti z gadi. Večina njih je rekla, da bi bilo najbolje jih umoriti; le nekaj mlajših delalcev je reklo, da so kače že mrtve in naj se tedaj pusté. Eden še celó gada v roke vzame ter ga kaže drugim svojim sodelalcem. Gad, ki je, kakor pozimi vsi gadje in tudi nektare druge živali, le spal, se je na gorki človeški roki prebudil, in to še tem pred, ker ga je meseca svečana že precej gorko solnce ogrevalo. Prebudivši se vgrizne gad predrznega mladenčca v prst desne roke, ter mu tako poplača dobrosrčnost njegovo.

Kakor sem že omenil, piči gad veči del le okrog poldneva, kedar je najbolj vroče, le redkokrat se zgodi to zjutraj, kedar si menda gad živeža išče, še veliko redkeje pa zvečer, ker se gadje ob tem času že poskrijejo v svoje luknje, in sicer še predno zaide solnce. Najraje vgrizne gad po hudem vremenu, po hudi uri ali po močnem dežju, kedar jame solnce zopet prav pripekati. Takrat se grejejo gadje posamni po travi, kamenji ali suhih drevesnih deblih in po fižolovih kolih.

Navadni kraji, kjer živijo gadje, so, kakor sem že zgorej omenil, ti-le: Skale, peščeni, od solnca pregreti kraji, razvaline, staro zidovje po zapuščenih groznih krajih, nikoli pa ne kraji, kjer se ljudje vozijo, ali kodar pogosto hodijo, še celó takrat ne, če je gadom kraj tudi ugoden in bi dobili lahko veliko plena za hrano. — Gadje se poskrijejo, če se jim bliža večja množica ljudi, kakor na pr. če je kakošen obhod ali procesija ali kak pogreb ali kaj družega tacega. Če imajo pa ljudje pri sebi godce, zberejo se kače in hité proti kraji, od kodar slišijo godbo. Tiho potlej v kakem kraji poslušajo, ne bojé se sovražnega napada, kar nam zopet kaže, kako zeló kače godbo ljubijo.

Ako začnó ljudje po kakem sicer (do zdaj) zapuščenem kraji hoditi, če naredijo, na priliko, cesto, ali si kdo ustanovi tam prebivališče, takrat zbežé kače, da nihče ne vé, kako, kdaj in kam so prešle.

Če gad človeka vgrizne, se vidite na rani dve majhni luknji, kakor šivankni pik. To je od zobov, ki tičita v zgornji čeljusti in pod kterima je strup. Če vgrizne kača kak del človeškega telesa, kterege more s svojim žrelom objeti, na priliko prst na nogi ali roki, nos, ušesa ali lice, ženski prsi, takrat vgrizne gad globoko, ter porine zoba, kakor sta dolga, v rano, in nevarnost je potem zeló velika. Če pa vgrizne gad kakošen del telesa, ki je širok, da ga ne more obseči z žrelom, na priliko na nogo ali roko, ne sežeta zoba tako daleč v rano, ker je spodnja čeljust vgrizku zeló na poti in zato taka rana tudi ni tako nevarna. Kakošna je rana pozneje, kako naj se ravna ž njo, in ktere nasledke more rana imeti, to je treba vedeti zdravniku.

(Dalje prihodnjič.)

Starozgodovinske stvari.

Nekoliko dokazov za slovanstvo starodavnih Venetov.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Na slabih nogah tedaj stojijo dokazi onih, kateri iz gori navedenih Avsonijevih vrstic hočejo spričati keltičnost božanstva Belina. Saj Avsonij celó Attijev rod izpeljuje iz Delph. Diefenbach ni vedel, kaj bi z besedo Patera napravil; mislil je na britansko: paotr, puer, dečko, hlapec, sansk. putra, fantič, Knabe; al kdo bi mistika, skrivnosti božanstva vedečega duhovnika imenoval fanta ali hlapca? Zato je tudi mislil na ime mesta Patara v maloazijski Lyciji, kjer je Apollon imel slaven orakul, misleč, da Patera je grška beseda, ali kaj pomeni? Na *πατήρ*, oče, misliti bilo bi umno, menje na *πατεω*, conculco; al kako bi prišlo grško poznamenovanje v porabo venetskonoriškega bogočastja? Prvo bi se dalo misliti na latinsko patera, pehar, ker v častji slovanskega solnčnega božanstva razhodimo običaj, ker so duhovniki za eksekracije rabili pehare, „*pateras circumferrunt*“.

Belina kot glavno božanstvo Noričanov omenja Tertullian v prvi polovici 3. stoletja, in Herodian skoro ob istem času piše, da so ga Akvilejčani izvanredno častili. Učeni Bertoli je našel tudi kamen, na katerem stoji napis: „*Isidi et Isi sacrum*“, toraj je Is bilo nekakošno posebno božanstvo. Ali kakošno? Jeli se ne vjema z indijsko Iça? primeri srbski isati, ise, portio, *) Theil, Antheil. Akvileja se je velela zarad svoje

*) Iça je bil priimek boga: Čiva. Korenika ič pomenja eigen sein, besitzen, zato Iça predstavljajo v lastnik, gospodar. Na noriških spomenikih se najde osebno ime Issa, primeri staromavski: Isamir, rusko Isjaslav.

potokov, jezer, na otokih in peščenih naplavinah morskih obrežij, kjer prav rada in vspešno raste. Mokrota je prvi pogoj njeni rasti; mokra zemlja jej še bolj ugaja kakor frišna. Korenine se jej malo po strani razprostirajo, ampak gredó bolj v globokost, zato hoče imeti globoko in rahlo zemljo.

5. Vrbovje.

Glavna stvar za vrbovino je ta, da ima ne le vlažno, temuč tudi mokro zemljo. V rahli zemlji bolje raste, kakor v vezljivi; najboljša stojališča jej je peščena naplavina ob obrežji rek, zato tako pogostoma najdemo vrbovje na obrežji rek, potokov itd. Na močvirnih krajih rado raste. 1 čevlj globokosti hočejo imeti površno se raztegajoče korenine njene.

(Konec prihodnjič.)

Živinozdravilske skušnje.

* Bolezen v gobcu in na parkljih ozdravljajo francoski zdravniki s fenilno kislino (Phenilsäure), in sicer tako-le: Brž ko z gobca začno slina teči, dadó gobec izpirati z vodo, kateri je fenilna kislina primešana; na količek privežejo šopek prediva ali pa mehko cunjo, ki jo pomakajo v to vodo in potem ž njo — se vé da prav rahlo — gobec spirajo. Fenilna voda se pa napravi tako-le v apoteki: fenilne kisline se vzame 2 unči in pol, navadne vode pa 2 funta. — Tudi s tako vodo se spirajo bolne noge med parklji, le da se na 2 funta fenilne kisline vzamejo 4 unče fenilne kisline. — Francoski zdravniki trdijo, da ni zdravila hitrejšega in cenejšega, in le redko se primeri, da bi živina čevlje (parklje) zgubila, ako se brž iz začetka 5 ali 6 dni med parklji s to vodo izmiva. Stroški za fenilno vodo znašajo pri eni živini komaj 50 krajc. — Da se v gobcu in na parkljih bolni živini daje le mehka klaja (kuhani krompir, kuhana repa, otrobi ali moka z vodo itd.) in da živina mora na čedni in obilni stelji stati, razume se samo po sebi.

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Navado, ki jo ima ljudstvo, rano prevezati, mislé, da tako ne more strup v do zdaj še zdrave ude, naj opusté, ker to je zelo škodljivo. Š prevezovanjem se ne potrači samo veliko časa, ampak to tudi nič ne pomaga in temu sledi navadno tudi smrt. Če namreč rana ni dosti trdno prevezana, tako da strup lahko s krvjo iz rane v zdrave ude pride, prevezovanje celó nič ne pomaga; — ako pa rano tako trdo prevežeš, da ne more kri teči po udih, se ti prisadi, ogrizeni del života ti odmrje. Nikar tedaj ran prevezovati!

Ne manj škodljivo je pa tudi rano izlizavati, podžinjati, razjedati, žgati ali pa drapati jo, ker potem moč ogrizenega dela še bolj in še pred onemore. Rano izlizavati vrh tega tudi ni samo grdo, ampak tudi zelo škodljivo, ker ima človek včasih v ustih kak mazulček, kako rano, ktera strup popije; sicer je pa to tudi prepozno, ako se ne zgodi vsaj deset minut po ogrizenji, ker se je strup že lahko razširil po vsem truplu.

Ti pripomočki, ki so med ljudstvom navadni, zoper ktere se pa ubogi ogrizeni po pravici na vso moč branijo, niso le, kar po svoji lastni skušnji vem, zelo

škodljivi, ampak ogrizeni, ki si hoče s tem pomagati, navadno umrje.

Dobro domače zdravilo zoper kačji strup so močne pijače, tako na priliko, žganje, brinjevec, posebno pa iz rži narejeno žganje z nekoliko kapljic jelenovca (Hirschhorngest); o tem nam pripoveduje neki Anglež Jurij B. Kendoll v svojem potopisu iz Teksasa sledečo zanimivo pogodbo. „Nekega dne pritekel je k meni, kar je najbolj mogel, mož, ki mi je pravil, da ga je kaci deset stopinj od tam, kjer sem ravno jez bil, vgriznila kača ropotača v prst desne roke. Djali smo mu na še krvavečo rano v jelenovec namočeno rutico, ter mu dali, predno je preteklo deset minut, trikrat rženega žganja, tako, da ga je izpil cel pint. Čez eno uro znati mu je bila popolna pijanost; kmalu je za dvanajst ur zaspal. Ko se drugo jutro zbudí, šel je vesel in popolnoma zdrav na svoje delo, katero je odslé opravljal, kakor doslé. Pri prvi priliki se hočem prepričati, ali ta zdravila kaj pomagajo ali ne“

Če je res, da žganje pri taci ranah pomaga, je tudi lahko razumljivo, zakaj kače nikoli ne vgriznejo pijanih, ki tavajo in rogovilijo tam, kjer so kače; tudi je potem verjetno, da pijanemu nič ne škoduje, če ga gad vgrizne.

Kača, ki je pri nas ljudem in živalim najbolj nevarna, je navadni gad (Kreutzotter, vipera berus). Liné gada „Coluber cherssea“, Fitzinger pa „Vipera cherssea“ imenuje. Gad je zavoljo svoje pogumnosti strah in groza vsaki živi stvari. — V dokaz tega, da gad človeka napada, bodo naj sledeče dogodbe naše okolice: Nekega vročega dne maja meseca odstrani se mladeneč od svojih sodelalcev v vinogradu, da opravi svojo potrebo. Ko roko nazaj pomolí, da bi se osnažil, začuti bolečino, kakor da bi ga bil kdo zbodel; precej potem pa ga jame zelo peči; pogleda toraj roko, al kako se vstraši, ko vidi na roki viseti velicega gada, ki se je tako zagrizel v prst, da ni mogel žrela več odpreti in so ga morali s silo odtrgati. — Druga dogodba pa je bila ta: Pastir je po veliki plohi gnal svojo čedo na pašo. Ko tje dospe, kar sede na skalo klopi podobno položivši klobuk z vroče glave zraven sebe na skalo. Pri tej priči vgrizne ga gad, ktere ga pa fant pred ni videl, v kazalec desne roke. — Enkrat se je tudi to pripetilo: Nekega vročega poletnega dne je šel kmet iz doma, da bi nabral suhih vej. Ko pride do nekega kraja, kjer je bila suha veja videti, vzame sekiro v roko ter mahne po veji; v istem trenutku skoči mu gad na vrat ter ga tako hudo rani, da umrje, predno mu je zdravnik prišel na pomoč. — Po hudem vremenu je šla kmetica na polje, da bi poravnala fižolove kole, ktere sta dež in vihar vrgla. Ko hoče to storiti, skoči na njo gad ter jo v prst vgrizne. Drugikrat so želi na polji žito; žena je snope na voz nakladala. Ko vzdigne snop, ki je ležal na velikem plošnatem kamnu, vgriznil jo je gad v desno zapestje. — Neki mož je iz vinograda nesel sodček vina. Vtrudil se je ter hotel počivati; ko pa dene sodček na skalo, vgriznil ga je gad v desno roko. — Tacih dogodeb bilo bi lahko naštetih neštivilno.

Da so se gadjé solnčili, predno so se jim imenovane osebe bližale, o tem menda nihče ne bo dvomil; da jih pa ni nihče popred zapazil, ker so po barvi svoji kamenju zelo podobni in čisto pri miru ležijo, je pa, žalibog, tudi res.

Vse to nam dovolj priča, kako je človeku sploh, posebno pa kmetiškim ljudem, treba pazljivim biti, da se obvarujejo silne nesreče gadovega napada.

(Konec prihodnjič.)

7. Smreka.

Nahaja se smreka dvojna. Najraje raste v gorah, in sicer v visokih, in posebno na zemljah, ktere obstojé iz granita, blišcnjaka, rula; tudi glina in sivec jej ugajata, manj pa apnenina. Pa vendar tudi tukaj se nahaja; dobi se še celó med kamenjem, kjer skoro nič zemlje ni, da je le nekoliko vlažna.

Suha zemlja in suho podnebje ste jej najmanj prijetni; v suhem pesku in v močnih ilovnatih zemljah ne raste. Zato imajo skale velik upliv na njo, ker jej vlažnost hranijo. Ker svoje korenine le površno razprostira, je zadovoljna s plitvo zemljo. Najdemo jo na rahlih, peščeno-ilovnatih zemljah zgolj samo, močno razprostrjeno, posebno na Poljskem. Ne mara pa tudi tukaj ne za vezljivo in mokro ilovico.

8. Jelka.

Jelka se od smreke loči v tem, da hoče za svoje v globočino segajoče korenine globokejšo in rahlejšo zemljo. Najdemo jo toraj v gorah, ktere imajo bolj debelo zemljo, vendar tako visoko ne gre v gore, kakor smreka. Bazaltiška tla ima kaj rada.

9. Mecesen.

Mecesen hoče pred vsem globoko zemljo imeti, kajti on ima močno srčno korenino pa malo stranskih. V gorah mu je bolj smrekova zemlja, v ravninah pa bukova zemlja primerna, vendar je pa tudi z ložo borovo zemljo dovoljen, da le ni revna na gnjilovici. Zemlja zná na površji že suha biti zato, ker mecesni s svojo dolgo glavno korenino mokrote iz globočine dobivajo. V gorah ljubi apneno zemljo, pa tudi na peščeni zemlji se najdejo lepi mecesni. Na ilovnati pa v rasti popred preneha.

To so glavna drevesa, ki imajo pri nas največo vrednost. Vendar se mi pa še potrebno zdi o sledečih kaj povedati:

10. Javor.

Prosti in ostrolisti javor hočeta zemljo tako, kakoršno ima bukev, vendar, da veselejše rasteta, naj je zemlja bolj globoka, ker poženeta močno, čeravno ne dolgo glavno korenino.

Globokosežnost pa vendar ni potrebna tako, kakor pri hrastu, boru itd., ker javori, ako glavna korenina kakošen zadržek najde, prav debele in močne postranske korenine poženejo. Najlepši javori se pa na bazaltiških tleh najdejo. Tudi na ilovnati zemlji dobro rastó. V gorah zaostajajo za bukvo in ne gredó visokeje, kakor hrast, posebno se najdejo na apnéní gorski zemlji.

Javori malo zboljšajo z odpadlim listjem zemljo, hočejo pa rodovitno zemljo imeti, dobro je tedaj namešane z bukvo izrejati.

11. Jesen.

Vlažnost je glavni faktor njegovi rasti; on raste še zeló zraven jelše, skoro na mokrih tleh, pa vendar ne tako dobro, kakor na travnikih z dobro gnjilovico in na obrežji rek in potokov. Rahla zemlja mu bolj ugaja, kakor močna; na zadnji le raste, če je gnjilovica rahla. On noče imeti rodovitne zemlje, ne zboljšuje pa zemlje z odpadlim listjem prav nič. Raji v dolinah, kakor na hribih raste, ako zemlja ni preveč vezljiva. Jesen, zraven veliko stranskih korenin, požene tudi glavno korenino, ktera na plitvi zemlji postranske nadomestuje.

12. Brest.

Brest se loči od jesena posebno v tem, da ljubi bolj vezljivo zemljo. Raste tudi v mokri zemlji, vendar

hoče manj mokrote ko jesen. Njegovo stojališče so nižine ob rekah z vezljivo zemljo; najde se pa tudi na vlažnih, sprstenine bogatih ilovnatih peščeninah. Z jelšo pomešan se tudi najde na močvirnih, vendar ne preveč mokrih krajih. Zemljo zboljšuje toliko kakor hrast. V mladosti požene glavno korenino, pozneje pa več močnih srčnih korenin, ki globoko v zemljo sežejo.

13. Gaber.

Gaber je zadovoljen s takim stojališčem, kakoršno ima bukev; zadovoljuje se tudi s slabejim, s suhejim, ložim, plitvim in sprstenine bolj revnim.

14. Lipe.

Lipe ljubijo rahlo in vlažno zemljo. Moker pesek, ilovnati pesek, ne premokra močvirna zemlja so njih stojališče. Srčna njih korenina seže globoko v zemljo, vendar tudi na plitvi zemlji rastejo. Sprstenine naredé obilo.

15. Topoli.

Topoli vspešno na rahli zemlji rastó. Ilovica jim je prevezljiva. Tla morajo na površji vlažna biti, kajti korenine njihove plitvo plezajo in vlage iz globočine jemati ne morejo. Najraje rastó ob potokih, rekah in jezerih.

16. Leščevna.

Leščevna hoče globoko, rahlo, sprstenino zadržajočo, frišno, zmerno vlažno zemljo imeti. Najraje raste na robéh travnikov, kjer se more prostovoljno razraščati.

17. Akacija.

Akacija ljubi ne preveč vezljiva, globoka, zmerno vlažna tla, smejo pa dosti globoko suha biti, ker že v prvih letih more z globoko segajočo korenino vlage iz zemlje dobivati. Pozneje razprostira bolj površne stranske korenine in brez sprstenine prebije. Sadí naj se na peščene kraje; ondi rada raste, zemljo pa malo zboljšuje.

Franjo Padar.

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Dalje.)

Škodljive, strupene kače od nestrupenih, toraj neškodljivih, lahko razločiš po sledečih znamenjih:

1. Strupena kača se že sploh véde tako, da jej na prvi pogled moraš znati pogum in srčnost; ona se človeku ne le zoperstavi, ampak ga še celó napade. Postava strupenih kač je že, rekli bi, za boj pripravna.

2. Strupene kače se ogibljejo posebno mokrote in mraza; ne nahajaš jih toraj nikoli v vodi; v vodi strupena kača precej pogine.

3. Priče, kterim smemo verjeti, nam trdijo, da strupene kače le posamesno živé; nikoli jih namreč ne najdeš več skupaj. Ako se primeri, da se srečate dve strupeni kači, beží druga pred drugo, nestrupenih kač pa najdeš po sto skupaj.

4. Strupene kače ne lezejo, ampak le večidel bolj skačejo, kar je posebno videti, kedar zalezujejo človeka ali kako drugo stvar; to pa je za to, ker se strupene kače ne dotikajo tal z vsem životom, ampak le z nekterimi njegovimi deli, druge dele pa zvijó na okroglo, glavo vedno kvišku molé. Te prikazni opominjajo človeka že od daleč, varovati se in bežati. Tem groznejša je kača videti, kolikor manj svoj život zavije, in ako

ga samo enkrat zavije, tako, da je zavitek velik, je tudi kača najstrašnejša videti. Da se nestrupene kače vedno po tleh plazijo in života nikoli od tal ne vzdignejo, to je sploh znano; one se v pravem pomenu besede plazijo, strupene pa skačejo.

5. Strupene kače zavijajo svoj život, ter zavitke gori obračajo, jih po koncu držé, premikajo se toraj navzgor in navzdol, nestrupene pa se premikajo na levo in na desno.

6. Strupene kače živé po luknjah v skalah, po podrtinjah in starem zidovji, velikanka po drevji; neškodljive pa bivajo po podzemeljskih luknjah.

7. Razločiš jih lahko po živežu; neškodljive so zadovoljne z gosenicami, murni, črvi, kebrí, muhami, kobilicami in majhnimi ribami, in le večé neškodljive kače živé od žab, krot in miš; strupene kače le samo od tacihi živali, ki so bolj popolnoma, kakor na priliko, od žab, krot, miš, podgan, krtov, tičev, mladih zajcev, velikanka pa še celó od večih živali, ki so med vsemi najbolj popolnoma, tako na priliko od konj, volov, risov, levov, slonov in slednjič tudi od človeka.

8. Po telesnih lastnostih. Strupene kače imajo v primeru z dolgostjo debel in močen život in rep, ki ni zmiraj bolj in bolj, ampak na enkrat zeló tenak; nestrupene kače pa so proti repu enakomerno zmeraj tanjše in tanjše. Strupene kače imajo veliko debelejšo glavo, ki je okoli čeljusti posebno debela in po podobi nekako srcu podobna. Glavo stori debelo strupna žleza in mošnjiček, v katerem kača hrani svoj strup; oba sta na desni in levi strani zgornje čeljusti. Mošnjiček s strupom se dotika votlega zoba. Kedar kača žival ali človeka vgrizne, porine zob v mošnjiček s strupom napolnjen, pa izlije strup po votlem zobu v rano, in sicer tako na desni kakor tudi na levi strani. Slednjič ima gad na svoji glavi nad nosom rogu podoben izrastek, tako rekoč, greben. Očalarica (*Brillenschlange*) ima na svoji glavi očalom podoben obris, tako da je videti, kakor bi imela res naočnike, in zavoljo tega imenujemo to kačo tudi očalarico. To kačo lahko razločiš od vseh družih, ker tudi le po najvročejih krajih živí.

Najstrašnejša in najgrozovitnejša vseh strupenih kač je naja ali ropotača (*die Klapperschlange, Crotalus*), ona ima še celó na koncu repa kožnato pripravo, s katero ropotá, kakor bi s suhim graham, ki je še v lupini, klopotal, in zato jej je tudi imé ropotača. Tudi ropotače, kakor očalarice živé le v južnem delu Amerike.

(Konec prihodnjič.)

Národnogospodarske stvari.

„Slavija“ vzajemno zavarovalna banka.

Kakor se razvidi iz današnjega izkaza v Novičnem „Oglasniku“, storila je ta národna banka v razmérno tako kratkem času ogromen korak, kajti številke 31.812 družabnikov s kapitalom 24,388.729 gold. in dohodki 523.650 gold. v gotovini so najsijajniji dokaz njene izvanredne delavnosti.

Banka razprostira svojo delavnost vedno dalje po slovanskih zemljah, in je povsod dobro došla pomočnica ljudem. Ravno kar je odprla nov oddelek zavarovanja: „posojila za kavcijo“ za zasebne in državne službe. Prositelj kavcije pa mora biti družabnik banke „Slavije“, to je, zavarovan na smrt z najmanj 1000 gld., potem še le dobí posojilo v obsegu največ $\frac{4}{5}$ zavarovanega kapitala; posojilo se v 12 letih amortizira. — Na taki način dobí marsikteri službo, ki bi je ne bil mogel zavoljo revščine dobiti.

Da bi bila podružnica v Sloveniji in Istri pod nadzorom, izvolila je banka „Slavija“ za te dežele 12 poverjenikov izmed najznamenitijih mož „Slovenije“, ki imajo odločilno besedo v zadevah te podružnice, ter vse slovanske družabnike zastopajo. — Za tega del delamo naš narod pozoren na prvi vseslovanski zbor, ter ga vabimo k številnemu pristopu.

Mnogovrstne novice.

* Sladkor (cuker) se je podražil. Iz Salonika, ki je za Carigradom prvo kupčijsko mesto na Turškem, je avstrijski konzul pisal dunajski kupčijski zbornici, da sladkora manjka na Turškem zato, ker ga iz Francoskega (zavoljo vojske) letos skor nič ni prišlo v Salonik. To poročilo je dunajska kupčijska zbornica brž naznanila drugim zbornicam, in sladkornice iz Pemskega in Marskega so začele pošiljati sladkor v Salonik, od kodar ga vozijo na južne-evropejske, azijske in afrikanke trge.

* Ljudske šole na Ogerskem. Poročilo ministrsko nam kaže stan ljudskih šol preteklo leto takšno: Na Ogerskem in Erdeljskem so imeli lani otrok, ki bi bili imeli v šolo hoditi, 2 milijona in 284.741, — hodilo jih je pa le 1 milijon in 152.115, tedaj jih je blizo polovica brez šolskega poduka ostalo; 1712 občin nima celó nobene šole. Vrh tega od teh otrok, ki šolo obiskujejo, skor pol milijona le pozimi v šolo hodi, več kakor 200.000 teh otrok pa nima nobenih bukev. Šolska poslopja pa — tako piše minister sam — so taka, da otroci na zdravji več škode trpijo kakor na duhu dobička iz šol zajemajo. Pogostoma se v zatuhlih, tesnih, vlažnih in nečednih izbah tlači po 150 do 200 otrok. Tudi učitelji so večidel malo prida; v eni sami županiji (komitatu) je — čujte! — 17 učiteljev, ki še sami pisati ne znajo! Človek bi mislil, da je to laž, ako bi tega ne bral v poročilu ministrovem samem. Plačani so pa tudi slabo; na Ogerskem je navadna plača 208 gold. 7 kr., na Erdeljskem (*Siebenbürgen*) 120 gold. 47 kr. Ljudstvo ne mara za šole in noče dati denarja za šole. — Od tod pa tudi pride, da še ni dolgo tega, da so na Dunaji najneumnejše pravljice vedeli pripovedovati le od — Ogrov. Zdaj je pa dvalizem Magjare tako razsvetlil, da Ogrí v našem cesarstvu prve gosli godejo!

Dopisi.

Iz Gorice 1. sveč. (*Komisija za novo cenitev zemljiškega davka*) je kakor drugod, tako tudi pri nas ustanovljena in prišel je te dni delovanje njeno preiskavat iz Dunaja c. k. dvorni svétnik Elsner — stvarnik nove cenilne postave od 24. maja 1869. leta — in ž njim centralni inspektor Marschafsky. Prav potrebno je res, da mož, ki je o tej postavi popolnoma izveden, podučí tiste gospode, ki imajo izvrševati to postavo, ktera ni v vseh točkah popolnoma jasna, da vsi delajo po istih pravilih, ne pa ta drugače, uni sopet drugače. Kakor slišimo tukaj na Primorskem, pa bremo tudi v časnikih tudi od družih dežel, ne gré v cenilnem opraviu vse tako kakor bi moralo biti, in to je menda tudi glavni vzrok, da je iz Dunaja prišel gori omenjeni mož. Največ pa je na glavah ležeče, da se stvar v redu izvršuje, in to so deželne komisije, prav za prav vladni gospodje, ki vodijo deželne komisije. Ali pa imajo te glave povsod tudi res pravo glavo, in, kar je še več, tudi srce za to važno opravilstvo, to je vprašanje. Kdor ni izvedenec v kmetijstvu ali kdor je tujec, ki ne pozná dežele in njenih

tretji del znižajo, dohodki za tretjino ali polovico postanejo večji. Kjer se po zaméni zemljišč veliko svetá v deželi tako premeni, da imajo gospodarji svoja posestva skupaj, pa ne raztresena, nekaj tu nekaj tam, dobí dežela — rekli bi — skor ves drugačen, prijetniši pogled. In posebno pri nas na Kranjskem in Primorskem so zemljišča tako razkosana, kakor skoro nikjer tako.

Da pa se taka zaména more izpeljati, treba je postaviti, — ne postave, ktera bi ukazavala, da se mora to zgoditi, ampak take postave, ktera gospodarjem polajšuje zložbo, da se izvrši hitro, primerno in brez stroškov.

Taka postava mora, tako rekoč, prijateljica in voditeljica biti gospodarjem, ne pa beriška šiba, ki ljudi priganja na zložbo. In v svesti smo si, da poslanci národa v deželnih zborih bodo pritrdili le taki postavi.

Ako dobimo tako postavo in se je naši bolj razumni gospodarji prav čvrsto poprimejo, gotovo si pomagamo na bolje. Ker pa pričakujemo, da po novi uravnavi zemljišč, ki se zdaj izdeluje, bodo pri nas na Kranjskem sedanji prenapeti zemljiški davki se zelo znižali, zato se nadjamo tudi tega, da s tem večim veseljem se bodo naši gospodarji poprijeli zložbe zemljišč, čem bolj se bodo njihova srca ohladila davkarske móre.

Natoroznanske stvari.

Dolgoletne opazke o kačah.

Spisal France Ipavec, zdravnik v Novomestu.

Zanimivo za vsacega, koristno zlasti za kmeta.

(Konec.)

Kakor pa more vsaka stvar brez razločka v raznih okoliščinah biti človeku v prid ali škodo, tako nam tudi kače vsakoršne baže škodujejo in koristijo, le naša pamet je preslaba, da bi mogli vse to spoznati; še celó težko pa moremo spoznati korist teh živali.

Škoda, ki nam jo storé nestrupene kače, je le ta mala, da nam pojedó majhne mlade ribice, in to le blizo vod, ki so polne rib; druga škoda nam ni znana. Koristne so pa tako, da se ne dá dopovedati; one čedijo kmetu polje, vinograde in travnike, v katerih prebiva brez števila škodljivih živalic: gosenic, črvov, kobilic, kebrov, murnov, ter mu tako zagotové žetev, ki bi bila brez njih morebiti slaba. Kakor nam pripovedujejo take priče, katerim smemo verjeti, namreč zdravniki in naravoslovci, koristijo kače Lahom sploh, posebno pa Neapolitancem s tem, da jim hladijo mlačno neokusno vodo, ktere bi sicer piti ne mogli, to pa se tako zgodi: v vrč vode denejo eno ali pa več kač, kakor je vrč večji ali manjši, in tako ostane voda hladna. Če zdravniki komu kako nogo ali roko odrežejo ali mu morajo po potrebi kaj na glavi rezati, mu morajo toraj tudi prav mrzle vode na rane pokladati, da se ne prisadi; takrat hladijo vodo s kačami, ker nimajo ledú. Tako so nam menda kače na mnogotero stran koristne; al mi menda tega še zdaj ne vemo. Tudi imajo ljudje nestrupene kače za veselje in kratek čas, ki so jih že navadli tako, da so se z otroci in psi igrale, da so ž njimi iz ene sklede mleko jedle in večkrat se je neki prigodilo, da so pile na paši mleko iz kravjih vimen.

Veliko strašnejša je škoda, ki jo človeštvu delajo strupene kače, kakor na pr. velikanja in druge, čeravno nestrupene, pa škodljive kače; velikanja namreč, ki je do 20 čevljev in po več dolga in debela kakor najmočnejši mož okoli prs, ovije truplo živali ali

človeka, ktereга v svojo pest dobí, ter ga zdrobí in požre. Večkrat umorijo uplenjeno stvar s svojim strašnim strupom. Tako nam pripovedujejo, da je na severnem Nemškem v neko mesto posestnik zverinjaka prišel, ki je imel med drugimi čudnimi živali tudi ropotačo, ktero je za denar kazal. Ker ne trpijo imenovane kače lahko mraza, najde nekega jutra ropotačo vso trdo in skoraj mrtvo; zelo se vstraši in boji se zgubiti eno najimennitniših živali svojega zverinjaka. Odpre toraj dobro zavarovano kletko, vzame kačo iz nje ter jo nese k dimniku, da bi jo gorkota oživila, kar se tudi v resnici kmalu zgodi. Ko se kača zopet oživi, kar pregibaje se naznanja, nese jo precej sopet na stari kraj v varstvo, ali komaj jo položi v kletko, ga že tudi v desni palec vgrizne. Vgrizeni posestnik zverinjaka, vedé kako hud je strup ropotače, pošlje brž po ranocelnika, najbliže njega stanujočega; on pride in mu nemudoma odreže ranjeni prst. Ali akoravno mu je zdravnik odrezal prst, umrl je vendar, predno je četrť ure preteklo za rano. Kakor velika in strašna je vendar škoda, ktero človeštvu imenovani dve plemeni te živali prizadevate, vendar ste mu tudi ravno te imenovani živali veliko bolj koristne kakor škodljive; velikanke na pr. iščejo in požirajo mrhovino velicij živali, namreč slonov, risov, oroslanov itd. ter tako toliko pomagajo, da se ne okuži zrak.

Omeniti je še treba, da kače mrzle ostanejo, naj jih dene človek na solnce, ali na peč ali v posteljo kacega človeka; gorke so le kedar so bolne.

Jež je za človekom najhujši sovražnik gadov, in Bog vedi, ali ni še celó večji nego človek, kajti težko da bi ljudje pomorili toliko gadov, kolikor jih pomoré ježi. — Razun ljudi in ježov ima gad še druge sovražnike, in to so velike tice ujede, kakor na priliko sova, orel in drugi, ki jih če tudi redkokrat, vendar-le umoré. Med vsemi živalmi ježu gadovi zobje najmanj škodujejo, še celó kedar ga gad vgrizne v rlec, ki je najobčutljiviši del ježovega telesa. — Jež požre gada s strupom vred brez kakove škode; on počaka gada za kakim velikim kamenjem, na katerem se ta navadno greje, ter ga napade spečega, mu pade na hrbet, ga natakne na svoje igle ter ga nese v svojo luknjo, kjer ga dá precej svojim mladim požreti. Kakor zgorej omenjeno, je brž ko ne jež vzrok, da se ogiblje gad gozdov; temu se vé da tudi pripomore mraz in mokrota gozdov, kakor tudi to, da je drevje na gosto skupaj in toraj med njimi gad skakati ne more.

Nestrupene, neškodljive kače bivajo po nizkih, mokrih, močvirnatih, gadje pa le po suhih, visocih, kamnitih ali peščenih krajih, vendar nahajamo prve (nestrupene) kače na prav visocih hribih, kjer že gadov več ne najdemo. Temu je vzrok to, da gada na visocih hribih že zebe in da si gad na visočinah ne dobí potrebne hrane, nestrupene kače pa, ki se živé od bolj nepopolnoma živali, dobé si na hribih dovolj hrane.

Kedar začne zima, poskrijejo se kače v svoje luknje in se mraza strdé in zaspé, ter se prebudé spomladi, kedar vse oživljajoče solnce že s svojo gorkoto zemljo dobro ogreje. Gadje popred zaspé ter se tudi pozneje prebudé kot druge kače.

Znanstvene stvari.

Poročilo

o XX. skupščini Matičinega odbora

9. februarja 1871.

Pod vodstvom g. dr. E. H. Coste in vpričo ljubljanskih odbornikov (dr. Jan. Bleiweis, baron A. Cojs, L. Jeran, Fr. Kandrnl, A. Lésar, dr. F. Papež, dr. R.